

Çınaraltı Mecmuası

Çınaraltı mecmuası, Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç tarafından - kesintilere uğramakla birlikte- 9 Ağustos 1941 ile 9 Haziran 1948 arasında haftalık Türkçü, ilim, fikir ve sanat mecmuası olarak 161 sayı yayımlanmıştır. Yayın hayatına üç farklı zaman diliminde devam eden mecmua; 9 Ağustos 1941 - 15 Temmuz 1944 arasında 146 sayı, 26 Ağustos - 16 Eylül 1944 arasında 4 sayı ve son olarak 17 Mart - 9 Haziran 1948 arasında 11 sayı yayımlanarak okuyucusuyla buluşmuştur. Mecmuanın yayımlandığı ilk ve ikinci dönemlerde sahibi, yayın müdürü ve başyazarı Orhan Seyfi Orhon'dur. 1944 yılının değişen siyasi ortamında kapanmak durumunda kalan mecmua dört yıl süren aranın ardından 17 Mart 1948 tarihinde 3. kez yayın hayatına başlamıştır. Bu son dönemde mecmuanın yazı işleri müdürü Adnan Tahir Güntan, sahibi ve başyazarı Yusuf Ziya Ortaç'tır.

Çınaraltı mecmuası için İstanbul'da üç farklı adres idarehane olarak kullanılmıştır. Mecmuanın ilk 146 sayısı Cumhuriyet Matbaası'nda, 1944'te yayımlanan 4 sayısı Ülkü Basımevi'nde, 1948'deki 11 sayısı Şaka Matbaası'nda basılmıştır. İlk 150 sayı cumartesi, son 11 sayı çarşamba günleri yayımlanmıştır. İlk 36 sayı 10 kuruştan, 37. sayıdan itibaren 15 kuruştan, -büyük boy baskıya geçildiği için- 131. sayıdan itibaren 25 kuruştan, son 11 sayı ise 30 kuruştan satılmıştır. İlk 146 sayısı 16 sayfa; 147, 148, 149 ve 150. sayıları 4 sayfa, son 11 sayısı ilk 146 sayıda olduğu gibi 16 sayfa olarak çıkarılmıştır.

Ziya Gökalp, 1922 yılında Küçük Mecmua'da maddi ve manevi yönden Türk kültürünü idealize eden *Çınar Altı* başlıklı sade bir yazı kaleme alır. Bu yazıda, 1917 yılında çıkarılan Yeni Mecmua'yı huzur bulduğu bir çınar ağacının altına benzeten müellif, aynı hissi Küçük Mecmua'da da bulmayı umduğunu belirtir. Burada çınar altı sembolik olarak Gökalp'ın kültürel milliyetçilik idealini dile getirdiği bir metafora dönüşmüştür. Bundan mülhem fikrî takipçisi oldukları Gökalp'ın izleğinden ilerleyen Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç, çıkardıkları mecmuaya Çınaraltı ismini vermiştir. Mecmuanın ilk 130 sayısında kapak resmi olarak farklı renk ve büyüklükte çınar ağacı resimleri kullanılmıştır. 131. sayıdan itibaren çınar ağacı küçültülüp sol tarafa kaydırılarak kapakta Türk kadını temsil eden resimlere ağırlık verilmiştir. Mecmuada siyasi ortama göre kullanım sıklığı değişen, Türkçülüğü simgeleyen bir bozkurt sembolü bulunur. 1941 tarihli 12. sayı Ziya Gökalp, 1941 tarihli 14. sayı Atatürk, 1941 tarihli 21. sayı Namık Kemal, 1942 tarihli 31. sayı Ömer Seyfettin, 1944 tarihli 142. sayı Ahmed Hâşim ve 1948 tarihli 10. sayı İstanbul'un Fethi özel sayısı olarak çıkarılmıştır.

Çınaraltı mecmuasında siyaset, dil ve tarih ile ilgili anket çalışmaları yapılmış, birçok konuda dönemin önemli isimleriyle röportajlar gerçekleştirilmiştir. Çınaraltı'nda yeni neşriyat, mecmua ve gazetelerden kısa alıntılara yer verilirken şiir seçkilerine ve vecizelere de özel bölümler ayrılmıştır. *Genç Kalemler* adlı bölümde yeni şairlere fırsat tanınmıştır. *Yeni İlim ve Teknik*, *Saz ve Ses Erenleri* gibi yazı dizilerinin yanı sıra haftalık, güncel konulara dair imzasız kısa yazıların yer aldığı *Görüşler* adlı bir bölüm de oluşturulmuştur. Mecmuanın bazı sayılarına *Çınaraltı Ansiklopedisi*

Çınaraltı mecmuası son sayı (1948)

adı verilen bir bölüm eklenmiş ve bu bölümde *Ukrayna, İran, Yahudiler, Petrol Meselesi, Türklerin Yaşadıkları Yerler ve Sayıları* gibi konular ele alınarak okuyucu bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Mecmuada zaman zaman toplumsal konularla ilgili makaleler yayımlanmıştır. Orhan Seyfi Orhon'un *Türk Kadını! Kocanın Bir Zevk Oyuncağı Değil Hayat, İş ve İdeal Arkadaşısın*; Mustafa Hakkı Akansel'in *Hayat Bir Vazife mi Bir Eğlence midir?, Seciye ve Ahlak, Yüksek Kültür, Hayat Bir Mucizedir* adlı makaleleri mecmuanın toplumcu yönüne örnek gösterilebilir. Siyasi söylemlerin azaldığı 131. sayıdan itibaren mecmuanın 15. sayfasına *Şundan Bundan* bölümü eklenmiştir. Bu bölümde çeşitli zekâ oyunlarına ve fıkralara yer verilmiştir. Mecmuanın son sayfasında genellikle kitap, ilaç ve banka reklamları yayımlanmıştır.

Çınaraltı mecmuasında; dönemin ileri gelen aydınlarından pek çok ismin tarih, dil, edebiyat, şiir, roman, öykü, gezi yazısı, biyografi, hatıra, oyun, eleştiri, neşriyat, güzel sanatlar, müzik, tiyatro, din, psikoloji, sağlık, sanayi, ticaret, iktisat gibi alanlarla ilgili yazılarına yer verilmiştir. Makalesi yayımlanan dönemin başlıca ünlü isimleri; Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Emin Yurdakul, Faruk Nafiz Çamlıbel, Mükrimin Halil Yinanç, İbnül Emin Mahmut Kemal, Ahmet Süheyl Ünver, Ahmet Caferoğlu, Abdülkadir İnan, M. Tayyip Gökbilgin, Behçet Kemal Çağlar, Şükûfe Nihal Başar, Hüseyin Nihal Atsız, Halide Nusret Zorlutuna, Edip Ayel, Zeki Ömer Defne, Halit Fahri Ozansoy, Mahmut Esat Bozkurt, Mithat Cemal Kuntay, Fazıl Ahmet Aykaç, Tarık Buğra, Feyzi Halıcı, Mehmet Fahrettin (Kırzioğlu) Çelik, Halil Nihat Boztepe, Mehmet Çınarlı, Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan, Nejdet Sançar, Enver Behnan Şapolyo, Abdülkadir İnan, İsmail Hami Danişmend, Peyami Safa, Besim Atalay, Altemur Kılıç, Hüseyin Emir Erkilet, Zafer Arıkbağ, Hüseyin Namık Orkun'dur.

Çınaraltı mecmuası erken cumhuriyet döneminin geride bırakıldığı, siyasi düşünce ortamının çeşitlenme ve olgunlaşma sürecine girmeye başladığı bir dönemde yayın hayatına başlamıştır. Müttefik Devletler ile Mihver Devletler arasında uzayan ve kızışan dünya savaşı karşısında denge politikası izlemeyi tercih eden iktidar, farklı düşüncelerin görece daha açık savunulmaya başlandığı bir ortamın oluşmasını sağlamıştı. Ancak bu gelişme, açık toplum arzulayan demokratik bir tavırdan öte olası Alman ya da Sovyet zaferi öncesi her türlü düşünceye söz hakkının tanındığı bekle gör sürecinin siyasal bir yansımasıydı. Almanya'nın savaşın başlarında gösterdiği üstünlük, milliyetçi yayınların sayısının artmasına sebep olurken Marksist düşünceye sahip çevreler de süreli yayınlar çıkarmaya devam etmiştir. Marksist düşünceler Çınaraltı çevresinde Türk milletine yönelik bir tehlike olarak algılanmış ve bunun önünü almak için Türk milletinin uyarıcı bir ideal etrafında birleşmesi yönünde sert eleştiri yazıları kaleme alınmıştır.

Mecmuada kültürel Türkçülükten yana bir tavır konularak milliyetçiliğin devlet politikası haline getirilmesinin gerekliliğini savunan bir mefkûrenin peşinde olunmuştur. Bu bağlamda bir düşünce sistemi olarak Türkçülüğün, milliyetçilik ideolojisinin alt disiplinleri ve felsefi boyutları ile işlenerek halka tanıtılıp benimsenmesini sağlamak amaç edinilmiştir. Nihayetinde toplum Türkçülük ülküsü etrafında toplanmaya davet edilerek milliyetçi siyasi birlik şuurunun oluşumuna zemin hazırlamak istenmiştir. Mecmuanın kapıları milliyetçiliğin farklı hiziplerine mensup kişilere de açılarak ön yargılı bir tavır içerisine girilmeyip görüş açısı genişletilmeye çalışılmıştır. Din, politik zeminin dışında ele alınmakla birlikte toplumsal yaşamın yapıcı bir dinamiği olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşım mecmuanın nüfuz alanının genişlemesine imkân sağlamıştır. Böylece mecmua Türk milliyetçiliğinin hem siyaseten hem de yayıncılık bağlamında popülerleştiği bir dönemde geçmiş ve ideal arasında Gökalp'ın milliyetçiliği ile Türk inkılabının gerçeklerini birleştirmeye çalışarak geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır.

Çınaraltı'nda Türklerin tarihi, coğrafyası, dili, edebiyatı, kültürü, mimarisi, sanatı ile ilgili konulara yer verilerek Türklüğün maddi ve manevi varlığı ilmi yönden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkçülüğün sırasıyla dil, kültür, fikir ve iş birliği alanlarında gerçekleşeceği öngörüsüyle ilk sayıdan itibaren İsmail Gaspıralı'nın *Dilde, Fikirde, İşte Birlik*

söylemi şiar edinilmiş, Türk tarihinin ve kültürünün çeşitli coğrafyalardaki varlığıyla meşgul olunup Türkleri milli bir ideal etrafında toplama amacı güdülmüştür. Bu bağlamda sadece Türkiye'deki meselelerle ilgilenilmeyip farklı coğrafyalarda yaşayan Türklerin sorunlarına da yakın ilgi gösterilmiştir. Başta Kırım, Makedonya, Türkistan, Hindistan, Afganistan olmak üzere birçok ülkenin coğrafyasına, kültürüne, sanat eserlerine, örf ve âdetlerine mecmuada yer verilmiştir. Çınaraltı mecmuasında Türkçülük konusunda çok sayıda makale yayımlanmıştır. Altemur Kılıç'ın *Türkçülük: Ütopiamızın İdeolojisi*; Hüseyin Emir Erkilet'in *Türkçülük ve Milliyetçilik*, Taze Türk Kanının *Telkih Kudreti*, Devlet ve *Türkçülük*; Orhan Seyfi Orhon'un *İdeal, Türkçülük Vatanperverlik, Türkçülük ve Din, Türkçülüğün Amentü'sü Şu Olmalıdır*; Yusuf Ziya Ortaç'ın *Biz Türk'üz Türkçüyüz*; Hüseyin Nihal Atsız'ın *Türk Ahlakı*; Hüseyin Namık Orkun'un *Bugünkü Türkçülüğün Esasları*; Nejdet Sançar'ın *Türk Kahramanlığından Örnekler*; Şerif Korkut'un *Türkçülüğümüze Dair* adlı yazıları bu konuda kaleme alınan başlıca makalelerdir.

Türk tarihi, mecmuanın vazgeçilmez merak alanlarından biridir. Bu ilginin arka planında Türkçülük idealinin pekiştirilmesine yönelik milli bir tarih şuuru oluşturma düşüncesi yatmaktadır. Mecmuanın geçmiş anlatisında ulusal özgüvenin inşasına yönelik popüler söylemlere denk gelinmekle birlikte metinler daha ziyade didaktik bir nitelik taşımaktadır. Bu minvalde en eski çağlardan itibaren Türk tarihini bütünlük içerisinde ele alan çok sayıda makale yayımlanmıştır. Mükrimin Halil Yinanç'ın *Sultan Süleyman'ın Büyüklüğü*, Hüseyin Nihal Atsız'ın *Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalıdır*, Zeki Velidi Togan'ın *Göktürk Paraları*, Mustafa Hakkı Akansel'in *Türk Irkının Devleti*, Hüseyin Namık Orkun'un *Dünya Tarihinde Türkler 1-2*, Reşit Saffet Atabinen'in *Osmanlı Devleti'nin Üstünlüğü ve Düşkünlüğü 1-2*, Hüseyin Emir Erkilet'in *Bir Millet Dağılıp Yok Olmadan Nasıl Korunabilir*, İsmail Hami Danişmend'in *Kanuni'nin Şahsiyetini Aydınlatacak Rakamlar*, Abdullah Zihni Soysal'ın *Birinci Mengli Giray Han*, Enver Behnan Şapolyo'nun *Preveze Muharebesi 404. Yıl Dönümü Münasebetiyle*, Nebil Buharalı'nın *Osmanlı Padişahları: II. Abdülhamit*, Hasan Adnan Giz'in *Tarihte Türk Tipi*, Reşit Ekrem Koçu'nun *Unutulmuş Kahramanlar*, Orhan Seyfi Orhon'un *Atatürk*, Sedat Çetintaş'ın *İbrahim Paşa'nın Düğünü*, Nejdet Sançar'ın *Irkimizin Kahramanları*, Rıza Yalçın'ın *İznik'te Kırgızlar, Özbekler, Selçuklular* gibi daha birçok yazı, mecmuanın sayfalarında yer almıştır.

Türk dili ve edebiyatı alanında; Yusuf Ziya Ortaç'ın *Türk Edebiyatı Nasıl ve Niçin Bir Buhran Geçiriyor*, Besim Atalay'ın *Türkçe Davası*, Hüseyin Nihal Atsız'ın *Dilimizi Türkçeleştirmek İçin Ameli Yollar*, Hüseyin Emir Erkilet'in *Öz Dilimiz*, Nebil Buharalı'nın *Hakiki Türkçe ve Taklit Türkçe*, Ali Canip Yöntem'in *Yazı Dili Münakaşaları*, Fuat Köseraif'in *Türkçemizde Çoğul (Cemi')*, Orhan Seyfi Orhon'un *Hece mi Kolay Aruz mu?*, Aşık Özkul'un *Türkü*, Mehmet Çakırtaş'ın *Güzelleme*, Mehmet Fahrettin (Kırzioğlu) Çelik'in *Halk Edebiyat Örneklerinden: Sarıkamış*, Mithat Cemal Kuntay'ın *6 Türkçeci*, Hüseyin Namık Orkun'un *Türk Edebiyatı Tarihi*, İsmet Kür'ün *Dil Meselesi* ve bunlar gibi pek çok yazı kaleme alınmıştır. Bu yazıların çoğunda Türk dilinin sorunlarına çözüm arayışları göze çarpmaktadır. Mecmuanın 59. sayısının yayımı sırasında Çınaraltı Neşriyat adlı bir yayınevi kurulmuştur. Burada Yusuf Ziya Ortaç'ın *Beşik*, Hüseyin Namık Orkun'un *Yeryüzünde Türkler, Türk Millî Efsaneleri*; Halide Nusret Zorlutuna'nın *Yayla Türküğü, Beyaz Selvi*; Mustafa Hakkı Akansel'in *Japon Mucizesi* ve Orhan Seyfi Orhon'un *Maskeler Aşağı, Kulaktan Kulağa ve Dün, Bugün, Yarın* adlı eserleri yayımlanmıştır.

Çınaraltı mecmuasında en çok ürün verilen tür şiiirdir. Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Aşık Battal, Selahattin Kutlu, Kâmil Özkan, Yusuf Ziya Uğur, Ümit Yaşar Oğuzcan, Rıza Polat Akkoyunlu, Emin Ülgener, Zeki Ömer Defne, Cemal Oğuz Öcal, Halit Fahri Ozansoy, Behçet Kemal Çağlar, Hüseyin Nihal Atsız, Osman Yüksel, H. Basri Çınar, Ali İzzet Özkan, Mithat Cemal Kuntay, Hikmet Şinasi Önel, Çetin Altan, Mehmet Çakırtaş, Necdet Ataman gibi birçok ismin farklı konulardaki şiirleri mecmuada kendine yer bulmuştur. Mecmua çevresinde Toplumcu-Gerçekçi şiir

ve Garip Hareketi'ne tepki gösterilirken Türk şiirinin önemli edebî gruplarından Hisar ve İkinci Yeni gibi toplulukların oluşumuna ev sahipliği yapılmıştır.

Çınaraltı mecmuası yayımlandığı süreçte Türkçü diğer dergilere nazaran ılımlı bir duruş sergilese de savaş sonrası değişen dengelerin seyri nedeniyle yayın politikasında değişikliğe gitmek durumunda kalmıştır. 18 Mart 1944 tarihli 130. sayıda Türkçü çizgiden taviz verilmeyeceği ancak mecmuda birtakım farklılıkların olacağı haber verilmiştir. Nitekim 131. sayıdan itibaren *Dilde, Fikirde, İşte Birlik* sloganının kullanılmasından vazgeçilmiştir. Bu durumun getirdiği huzursuzluk 146. sayıya kadar devam etmiştir. Bu dönemde güncel olaylar karşısında sessiz kalınıp edebiyata, sanata, tarihe ve kültüre yönelik yazılara ağırlık verilmiştir. Dönemin siyasi atmosferini en iyi ortaya koyan olaylardan biri olan Hüseyin Nihal Atsız ile Sabahattin Ali arasındaki dava hakkında yorum yapılmazken devrin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Türkçülere hücum ettiği 19 Mayıs bayram konuşması olduğu gibi nakledilmiştir. Çınaraltı mecmuası genel olarak dönemin hükûmetiyle uyumlu hareket etmiş ancak iktidar, Türkçülerle arasına mesafe koyarak makas değiştirmiştir. Sonuç olarak mecmua bu gelişmeden kendi payına düşeni alarak kapanmıştır. 26 Ağustos - 16 Eylül 1944 arasındaki dört sayılı ikinci dönemde gazete görünümünü alan mecmuada şiir, dil, edebiyat ve milliyetçiliğe yönelik yazılara yer verilmiştir. 17 Mart 1948'de Yusuf Ziya Ortaç *Dilde, Dilekte, Düşüncede Birlik* sloganı ile mecmuayı canlandırmaya çalışsa da 11 sayının ötesine geçilememiştir.

Çınaraltı mecmuası Türk inkılabının değerleriyle çatışmayan; edebiyatıyla, tarihiyle, sanatıyla, kültürüyle milli bir devlet ve kimliğin inşasına çalışmıştır. Çınaraltı çevresi -dilin, ırkçı söylemlere kaydığı istisnalar hariç- döneminin antropolojik ırkçı söylem ve aşırılıklarının dışında kalıp itidalli bir tutum sergileyerek kültürel, manevi ve ahlaki bir toplumun oluşumuna gayret etmiştir. Çınaraltı'nın zengin yazar kadrosunun ortaya koyduğu fikrî ve edebî çerçeve dönemin düşünce dünyasına tesir edip hem yazınsal muhitin genişlemesine hem de toplumun kültürel gelişimine katkı sunmuştur. Çınaraltı düşünsel olarak bir yandan kendi döneminin milliyetçi mecralarını beslerken bir yandan da Türk fikir hayatının farklı muhitlere ayrılacağı gelecek yılların düşünce iklimine önemli katkılarda bulunmuştur. Çınaraltı mecmuası bu yönleriyle 1940-1950 yılları arasında büyük bir okuyucu kitlesi tarafından takip edilerek süreli yayın alanında önemli bir konuma sahip olmuş ve aranılan bir yayım niteliği kazanarak Türk basın tarihindeki yerini almıştır.

Fuat HACISALİHOĞLU- Öner KAYNAR

KAYNAKÇA

Araştırma Eserler

ARSLAN, Cumhur, "Çınaraltı", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Milliyetçilik**, C 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 579-583.

DÖĞER, Cevher, **Çınaraltı Dergisinin Sistemik Analizi ve Türk Edebiyatındaki Yeri/Önemi**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2014.

DURMUŞ, Gökay, "Çınaraltı'nın Faaliyet Sahası", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S 34, Konya 2003, s. 97-115.

KAYNAR, Öner, **Çınaraltı Mecmuası İzleğinde Popüler Tarih**, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu 2019.

ÖZLÜK, Nuran, **Çınaraltı Sistematik İndeks**, Akademik Kitaplar, İstanbul 2010.

TONGA, Necati, “Çınaraltı Mecmuası Üzerine”, **Türk Yurdu Dergisi**, C 25, S 213, Ankara Mayıs 2005, s. 125-129.

YETİŞ, Kâzım, “Çınaraltı”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C 8, İstanbul 1993, s. 302-303.

03/12/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cinaralti-mecmuasi/?pdf=5582> adresinden erişilmiştir